

УДК 336.717

Теницька І.А.
студентка

Навчально-наукового інституту бізнес технологій
«Українська академія банківської справи»
Сумського державного університету

Коренєва О.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Навчально-наукового інституту бізнес технологій
«Українська академія банківської справи»
Сумського державного університету

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ БАНКІВ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу фінансових результатів діяльності банків України, які набувають значного впливу на сучасний економічний розвиток країни. Розглянуто методику визначення фінансового результату комерційним банком та об'єкт оподаткування податком на прибуток. Проаналізовано динаміку сплати податку на прибуток банками за 2013–2016 роки. Запропоновано заходи щодо забезпечення ефективної діяльності банку.

Ключові слова: фінансовий результат, банк, прибуток банку, податок на прибуток, оподаткування, об'єкт оподаткування.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу финансовых результатов деятельности банков Украины, которые приобретают значительное влияние на современное экономическое развитие страны. Рассмотрены методика определения финансового результата коммерческим банком и объект налогообложения налогом на прибыль. Проанализирована динамика уплаты налога на прибыль банками за 2013–2016 годы. Предложены меры по обеспечению эффективной деятельности банка.

Ключевые слова: финансовый результат, банк, прибыль банка, налог на прибыль, налогообложение, объект налогообложения.

ANNOTATION

The article is devoted to the analysis of financial results of the activity of Ukrainian banks, which have a significant influence on the modern economic development of the country. The method of determining the financial result of a commercial bank and the object of taxation of income tax are considered. The dynamics of payment of income tax by banks for 2013–2016 years is analyzed. Proposed measures to ensure effective operation of the bank.

Key words: financial result, bank, bank profit, income tax, taxation, object of taxation.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки кризові явища в Україні обумовили порушення ліквідності та підірвали платоспроможність комерційних банків. Стан банківської системи на початку 2014 року привів до необхідності проведення кардинальних реформ, як наслідок, почалося її оздоровлення. Водночас падіння ВВП за рахунок зменшення економічної активності, розбалансування державного бюджету знизили рівень прибутковості основної діяльності банку.

Тому актуальним є питання аналізу фінансових результатів банку та пошуку шляхів їх оптимізації. Вихід на прибуткову діяльність сприяє не тільки відновленню активного кредитування реального сектору економіки, але

й формуванню фінансових результатів держави, зокрема за рахунок оподаткування прибутку банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питанням оподаткування банківської системи вітчизняні вчені почали працювати з початку 90-х років ХХ ст. Значний внесок було здійснено такими науковцями, як, зокрема, П. Буряк, К. Проскура, В. Геєць, А. Крисоватий, В. Мельник, С. Лобозинський, М. Савлук, А. Чухно, А. Мороз.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз отриманих фінансових результатів банками України за 2013–2016 роки; дослідження розрахунку прибутку банку; визначення особливостей оподаткування прибутку та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови господарювання, що характеризуються високим рівнем інтеграційних та глобалізаційних процесів, підвищують значення ефективного функціонування банків. Основними завданнями функціонування банків є завоювання та утримання передових позицій на фінансовому ринку, надання якісних банківських послуг та отримання максимального прибутку для власного розвитку. Через багаторічну збиткову діяльність банків НБУ було запропоновано програму оздоровлення банківської системи, яка привела до радикальних змін. В процесі реорганізації банківської системи України, згідно з даними НБУ, кількість банків скоротилась удвічі. Тобто протягом останніх чотирьох років кількість банків, які мають ліцензію НБУ, скоротилася зі 180 на 1 січня 2014 року до 88 на 1 вересня 2017 року (рис. 1).

Незважаючи на ліквідацію низки проблемних банківських установ з приватним українським капіталом, спостерігається збільшення активів системних банків України, що дає змогу зробити висновок про підвищення їх потужності та стабільності.

За дев'ять місяців 2017 року чистий прибуток після оподаткування банківської системи становив 1,41 млрд. грн. Поновлення прибут-

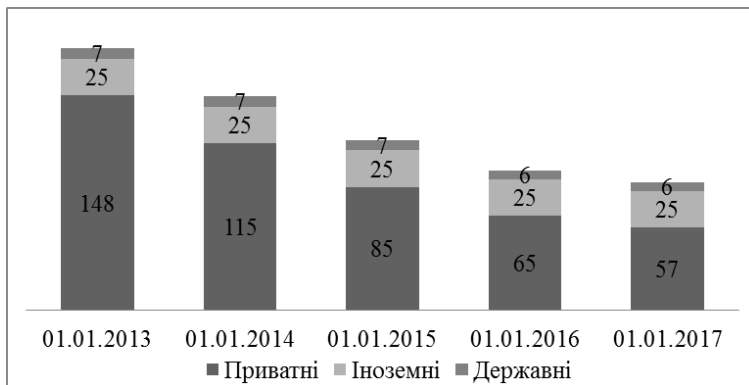

Рис. 1. Динаміка кількості банків в Україні за період з 1 січня 2013 року по 1 січня 2017 року [1; 2]

кової діяльності відбулося завдяки забезпеченню банками в третьому кварталі 2017 року позитивного фінансового результату в розмірі 3,25 млрд. грн., отже, згідно з оцінками НБУ, очікується, що загальний фінансовий результат діяльності банків 2017 року буде позитивним.

Фінансові результати діяльності банку виражають ефективність функціонування банку. Всі види діяльності банку мають свою вартісну оцінку, яка виражається у кінцевому результаті у прибутку чи збитку, що є фінансовим результатом діяльності банку. Усі показники в загальному вираженні представлені у звіті про фінансові результати (про прибутки і збитки). Здійснення оцінки фінансового результату банку має велике значення, адже існує велика кількість джерел доходів та напрямів витрат, у разі збитків потрібно виявити, який саме компонент доходів або витрат призвів до негативного результату (рис. 2).

Відповідно до Податкового кодексу України фінансовий результат банку до оподаткування, який сформований за даними фінансової звітності відповідно до МСФЗ, коригується на податкові різниці і є об'єктом оподаткування податку на прибуток. Це можна сформулювати таким рівнянням:

$$\begin{aligned} \text{Об'єкт оподаткування} &= \\ &= \text{Фінансовий результат за МСФЗ} \pm \\ &\quad \pm \text{Податкові різниці.} \end{aligned}$$

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що прибуток – це не безпосередній об'єкт управління, оскільки його абсолютна величина є результатом показником і безпосередньо залежить від зміни абсолютних величин інших фінансових показників діяльності суб'єкта господарювання, а саме його доходів та витрат.

Розглянемо динаміку основних показників фінансового результату банків за останні чотири роки (табл. 1).

Звертаємо увагу на те, що на початок 2015 року спостерігається різке погіршення всіх фінансових показників банків. Так, банками задекларовано за 2014 рік збитків на суму 52 966 млн. грн. порівняно із задекларованими в 2013 році прибутками у сумі 1 436 млн. грн. Фінансовий результат 2015 року демонструє від'ємний результат і складає 66 600 млн. грн.

Очевидно, що зменшення обсягів сплачуваних податків було зумовлене збитковою діяльністю до оподаткування більшості комерційних банків, які вплинули на загальний фінансовий результат.

Зазначимо, що обсяг збитків банківської системи України за 2016 рік значно перевищив аналогічний показник 2015 року переважно

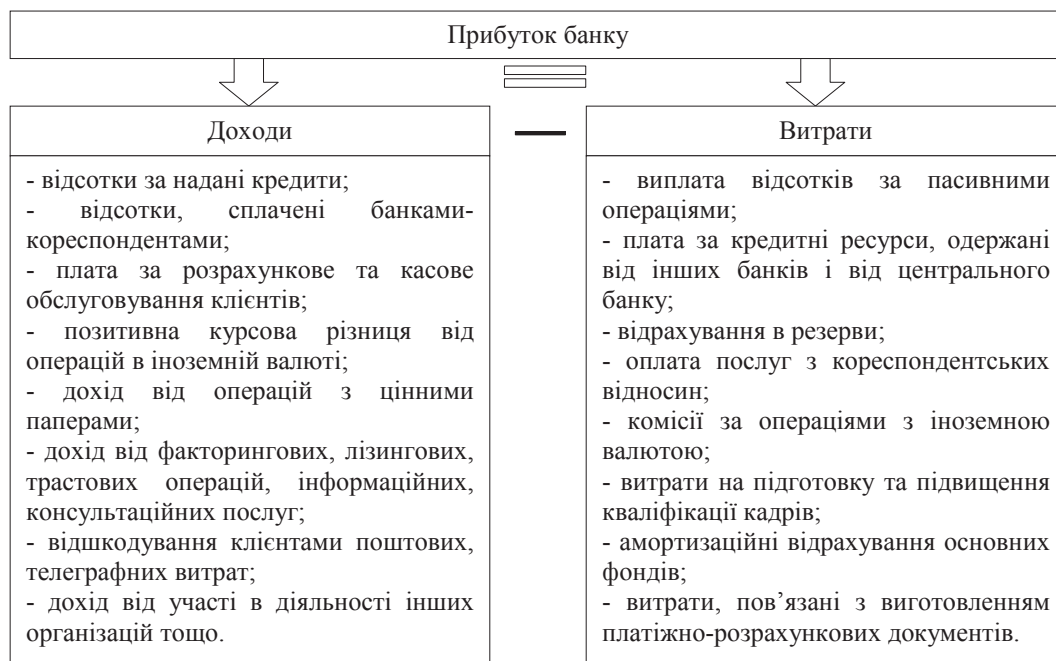

Рис. 2. Класифікація доходів і витрат для розрахунку прибутку банку

Джерело: складено авторами на основі [6]

Таблиця 1

Загальна динаміка доходів, витрат та фінансового результату банків України протягом 2014–2016 років [8]

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Чистий процентний дохід	49 051	54 086	39 066	44 169
Чистий комісійний дохід	20 999	23 387	22 568	24 180
Результат від торговельних операцій	3 304	15 511	21 490	8 243
Чистий операційний дохід від основної діяльності	73 354	92 984	83 124	76 592
Чистий інший операційний дохід	-7 207	-5 486	-3 424	-1 315
Чистий операційний дохід	66 147	87 498	79 700	75 277
Інший дохід	5 566	5 064	4 577	5 674
Загальні адміністративні витрати	40 672	44 614	36 742	39 356
Відрахування в резерви	27 975	103 297	114 541	198 310
Податок на прибуток	1 630	-2 383	-406	-418
Фінансовий результат поточного року	1 436	-52 966	-66 600	-159 387

Таблиця 2

Заходи щодо підвищення прибутковості банків України

Внутрішні	Зовнішні
<ul style="list-style-type: none"> – нарощування власних коштів банку для зростання ресурсної бази, що буде передумовою залучення іноземних інвестицій та стимулювання інтеграційних процесів; – формування фінансових резервів з метою забезпечення стабільного фінансового стану та гарантії безпеки коштів клієнтів; – зміна питомої ваги доходних активів у сукупних активах мінімізацією активів, не задіяних в операційній діяльності банку; – раціональне й ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості; – конвертування фінансових коштів та цінних паперів, що не приносять доходів, у грошові кошти і високоліквідні прибуткові активи; – рівень професіоналізму. 	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення рівня довіри до банківського сектору; – важелі державного регулювання (облікова кредитна ставка, валютний курс, зарплата тощо); – податкова система (удосконалення податкового законодавства щодо штрафів та пені, зробити більш жорсткі умови для ухилення від сплати податків, чи зменшення податкового зобов'язання за рахунок збільшення витрат); – формування оптимального механізму розподілу чистого прибутку; – вирішення конфлікту на сході України, що дасть можливість відновити діяльність банків на окупованих територіях.

внаслідок вагомого зростання сум відрахувань в резерви протягом четвертого кварталу 2016 року (до 198,31 млрд. грн. станом на 2017 рік), зумовленого виконанням плану врегулювання діяльності ПАТ КБ «Приватбанк» в межах процесу націоналізації [1].

Зростання сум відрахувань в резерви є проблемним аспектом обліку й оподаткування банків. Комерційні банки повинні обов'язково формувати резерви на покриття можливих втрат за активами в національній та іноземній валютах, включаючи розміщені депозити, надані кредити, дебіторську заборгованість та інші активи, тобто банківські резерви – це частина банківського капіталу, що призначена для компенсації заборгованості, погашення якої ставиться під сумнів. Тобто одна з важливих задач, яка стоїть перед НБУ, полягає в правильності нарахування банківських резервів.

Тобто вищезазначені дані свідчать про підвищення обсягів резервів, це зумовило збільшення витрат і спричинило стрімке зростання збитків, що привело до скорочення податку на прибуток.

Хоча загальний показник податку на прибуток банківської системи демонструє від'ємне значення, за 2016 рік 62 установи заробили прибуток обсягом 10 817 млрд. грн. [1].

Через вдалу грошово-кредитну політику найбільший прибуток за 2016 рік отримав «Райффайзен Банк Аваль» (3,82 млрд. грн.) [3]. Чистий прибуток «Райффайзен Банку Аваль» за підсумками січня-червня 2017 року становить 2 738 млрд. грн., що на 88% більше, ніж за аналогічний період 2016 року.

Щодо показників прибутку банків з державною формою власності, то «Ощадбанк» протягом багатьох років є одним з найбільших платників податків у банківській сфері. Банк вчасно здійснює необхідні внески до держбюджету, забезпечуючи своєчасне наповнення бюджетів різних рівнів.

Так, у першому півріччі 2017 року «Ощадбанк» сплатив обов'язкові платежі на суму 1 189 млн. грн., що на 9,05% більше, ніж у першому півріччі 2016 року.

Крім того, згідно з даними проміжної фінансової звітності банків, можна констатувати, що за підсумками трьох кварталів 2017 року банківська система вийшла на прибуткову діяльність [8].

Тобто першочергове завдання комерційних банків, яке повинне ставити перед собою керівництво, полягає в забезпеченні прибутковості; для цього необхідно удосконалювати методичні підходи до забезпечення фінансової стійкості. На нашу думку, для підвищення прибутковості банків доцільно вжити таких заходів (табл. 2).

Таблиця 3

Динаміка надходжень податку на прибуток банківських установ до зведеного бюджету України за 2013–2017 роки, млрд. грн. [4]

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік*
Податок на прибуток банківських установ на території України	1 029,5	950,9	708,4	2 057,6	1 101,2
Питома вага податку на прибуток банківських установ у податкових надходженнях, %	0,41	0,12	1,4	3,0	1,9
Питома вага податку на прибуток банківських установ у складі податку на прибуток підприємств, %	1,8	1,6	3,0	2,0	2,1

Примітка: * – складено на основі звіту за III квартал 2017 року

Джерело: складено авторами на основі [4]

Як бачимо, на прибуток і, відповідно, обсяг прибутку впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори, які для стабільної прибуткової діяльності справді варто усунути.

Висновки. У дослідженні ми зосередили увагу на сплаті банками податку на прибуток, оскільки це поняття посідає особливе місце в податковому регулюванні банківської діяльності (табл. 3).

Результати свідчать про те, що у зв'язку зі скороченням кількості банків та їх фінансових результатів протягом 2013–2015 років суттєво скоротилися обсяги податку на прибуток банків. Проте 2016 рік показав найвищий результат надходжень в бюджет в сумі 2 057,6 млрд. грн. Сьогодні можна констатувати, що значні потрясіння попередніх чотирьох років залишаються позаду, адже 2017 рік теж очікується прибутковим. За три місяці 2017 року банки сплатили податок від прибуткової діяльності у розмірі 1 101,2 млрд. грн.

В умовах ринкової економіки отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності є необхідним чинником існування будь-якого суб'єкта підприємництва. Прибуток характеризує стійкість кредитної установи. Він необхідний для створення адекватних резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва до розширення та вдосконалення операцій, скорочення витрат і підвищення якості послуг, що надаються, і, зрештою, для успішного проведення подальших емісій і, відповідно, збільшення капіталу, який дає змогу розширити обсяги і підвищити якість наданих послуг.

Як бачимо, надходження до зведеного бюджету є досить вагомими, тому практичне використання розроблених заходів як керівництвом банку, так і урядом країни дасть позитивний ефект і сприятиме росту податкових надходжень, що сприятиме відновленню довіри всіх учасників економічного процесу, підвищенню престижу й іміджу вітчизняних банків на ринку банківських послуг в умовах економічної кризи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року // РЮРІК. Національне рейтингове агентство. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf.
2. Банки вийшли з «мінусу» на мільярдні прибутки – НБУ // УКРІНФОРМ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2314131-nbu-cistij-pributok-bankivskoi-sistemi-za-8-misaciv-343-milarda.html>.

3. Банківська система в 2017 році: прогнози НБУ // FINbalance. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnozi-NBU>.
4. Виконання державного бюджету // Державна казначейська служба України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
5. Манюк Н. Особливості оподаткування банківських установ в Україні / Н. Манюк, Т. Савчук // Економічні науки. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.inter-nauka.com/issues/2016/1/745>.
6. Банківські операції: [підручник] / В. Мищенко, Н. Слав'янська, О. Коренева]. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2007. – С. 46–48.
7. Податковий кодекс України // Законодавство України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Показники банківської системи // Національний банк України. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208.

REFERENCES:

1. RURIK National rating agency (2016), "Analytical review of the banking system of Ukraine by the results of 2016", available at : http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (Accessed 28 November 2017).
2. UKRINFORM (2017), "Banks came out of the "minus" of billions of dollars – the NBU", available at : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2314131-nbu-cistij-pributok-bankivskoi-sistemi-za-8-misaciv-343-milarda.html> (Accessed 16 November 2017).
3. FINbalance (2016), "Banking system in 2017: the forecast of the NBU", available at : <http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnozi-NBU> (Accessed 21 November 2017).
4. State Treasury of Ukraine (2017), "Implementation of the state budget", available at : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> (Accessed 30 November 2017).
5. Manyuk N. (201), "Features of Taxation of Banking Institutions in Ukraine", Economic sciences, vol. 1, available at : <https://www.inter-nauka.com/issues/2016/1/745> (Accessed 30 December 2017).
6. V. Mischenko, N. Slavinskaya, O. Korenieva (2007). Bankivski operacii: pidruchnik [Banking Transactions: Textbook], Znannya, Ukraine.
7. Legislation of Ukraine (2017), "Tax Codex of Ukraine", available at : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 1 December 2017).
8. National Bank of Ukraine (2017), "Indicators of the banking system", available at : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208 (Accessed 1 December 2017).

Tenytska I.A.

Student,

*Academic and Research Institute of Business Technologies "Ukrainian Academy of Banking"
Sumy State University*

Koreniewa O.H.

Candidate of Economic Sciences,

*Senior Lecturer at Department of Accounting and Taxation
Academic and Research Institute of Business Technologies "Ukrainian Academy of Banking"
Sumy State University*

FINANCIAL RESULTS OF ACTIVITIES OF BANKS OF UKRAINE AND FEATURES OF BANKING PROFIT TAXATION

Ukraine has a rich historical and economic heritage, but not all aspects of its development have been given a sufficient attention. Many areas of national economic history still require careful study and analysis. This also applies to the history of the development of the banking sector, which is an integral part of the integrated economic system.

For many years, Ukrainian banks were unprofitable. Given the many problems they face, it is worth noting: low real incomes, imperfect tax legislation, fertility rates, and lower confidence in banks. That is, it is important to consider the scope of taxation, the definition of the object of taxation, rates, as well as the search for measures to increase revenues in the budget of the country.

Therefore, it is necessary to carefully study and analyse the international experience taking into account all achievements and weaknesses of the development of the banking system of Ukraine in the context of global crisis phenomena, which will increase the efficiency of financial results of the Ukrainian system and increase profits of banks.